

International
Federation of
Library
Associations and Institutions

تازه‌ترین رهنمودهای ایفلا برای خدمات کتابخانه‌های کودکان (صفر تا ۱۸ سال)

ویرایش نسخه‌ی انگلیسی: کرولین رنکین
نسخه‌ی دوم (بازنویسی شده‌ی نسخه‌ی سال ۲۰۰۳)
نسخه ۱/۱ - ژوئن ۲۰۱۸

تایید شده توسط کمیته‌ی متخصصان ایفلا
آگوست ۲۰۱۸

ترجمه به فارسی از کمیته‌ی «کتابخانه‌های با من بخوان» - موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان
مرداد ۱۴۰۰

مؤسسه پژوهشی
تاریخ ادبیات کودکان

فهرست

۴	مقدمه
۴	گروه سنی مطرح شده در راهنما
۵	بخش یک - ماموریت و اهداف کتابخانه‌های کودک
۵	ماموریت کتابخانه کودک
۵	هدف کتابخانه کودک
۶	مدیریت کتابخانه کودک
۶	بخش دو - منابع انسانی - شایستگی و دانش
۷	آموزش، پرورش و بازآموزی کتابداران کودک
۸	استانداردهای اخلاقی و ارزش‌ها
۸	تامین و مدیریت بودجه و منابع مالی
۹	منابع تامین بودجه
۹	مشارکت و همکاری
۱۱	بخش سه - مدیریت و توسعه مجموعه کتابخانه
۱۲	انواع منابع و ابزارها
۱۲	سیاست‌های مدیریت و توسعه مجموعه کتابخانه
۱۲	منابع فیزیکی و دیجیتالی
۱۲	فناوری در کتابخانه‌ی کودک
۱۳	بخش چهار - برنامه‌ها و فعالیت‌های توسعه جامعه
۱۴	بخش پنج - طراحی فضا و ایجاد محیطی دوستانه
۱۵	گروه سنی
۱۵	تجهیزات و وسایل
۱۶	نور
۱۶	نشانه‌گذاری و مسیریابی
۱۶	دسترسی به فضاهای کتابخانه
۱۶	ایمنی و سلامت
۱۶	مشورت با اعضای کتابخانه - مشارکت‌دهی کودکان و نوجوانان در طراحی فضای کتابخانه

۱۶	برنامه نمونه دانمارک برای کتابخانه‌های عمومی-مثالی برای طراحی خلاقانه
۱۸	بخش شش - جذب مخاطب و ترویج و توسعه
۱۸	بخش هفت - ارزیابی و تاثیر کتابخانه
۲۰	منابع

International
Federation of
Library
Associations and Institutions

مقدمه

گروه کودک و نوجوان کتابخانه‌های ایفلا رهنمودهای خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان را که در سال ۲۰۰۳ منتشر شده بود، با هدف کارآمدی بیش‌تر در ارائه‌ی خدمات، بازبینی کرده است. استانداردهای ایفلا به صورت بین‌المللی بررسی، منتشر و به‌روزرسانی می‌شوند. این رهنمودها قواعد، راهنماها و بهترین شیوه‌های برنامه‌ریزی و اجرای یک فعالیت یا خدمت را بازتاب می‌دهند و تا امروز درباره‌ی آن‌ها توافق جمعی وجود دارد.

کتابخانه‌های عمومی در هر گوشه‌ی جهان با یک‌دیگر متفاوت هستند. برای تعداد زیادی از کتابخانه‌ها، استانداردهای ایفلا آرزویی دست‌نیافتنی است؛ زیرا این کتابخانه‌ها هنوز در تلاش‌اند تا مجموعه‌ای مناسب از کتاب‌ها برای ترویج

و پشتیبانی از کتاب‌خوانی گرد آورند. این راهنما مجموعه‌ای از قوانین ایده‌آل برای طراحی و اجرای خدمات کتابخانه‌ای برای تمام کودکان نیستند بلکه با در نظر گرفتن تفاوت‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی در کشورهای در حال توسعه، توسعه‌یافته و صنعتی، رهنمودهای قابل اجرا را با کتابداران در میان می‌گذارد. جامعه‌ی هدف هر کتابخانه‌ی عمومی در مقایسه با کتابخانه‌های عمومی دیگر متفاوت است در نتیجه اولویت‌ها و نیازهای اعضای آن نیز متفاوت خواهد بود. رهنمودهای ایفلا می‌تواند برای پشتیبانی از توسعه و پیشرفت خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان تمامی مناطق جهان استفاده شود.

این رهنمودها جامعه‌ی بین‌المللی کتابخانه‌ها را برای ارائه‌ی خدمات کتابخانه‌ای موثر و هم‌سو با نیازها و حقوق کودکان در زمینه‌ی اطلاعات، سواد و خواندن راهنمایی می‌کند. هدف، کمک به کتابخانه‌های عمومی برای اجرای خدمات کتابخانه‌ای باکیفیت برای کودکان در عصر دیجیتال و آشنایی با نقش متغیر کتابخانه در جامعه‌ی مدرن است. چشم‌انداز جهانی ایفلا (IFLA Global Vision) نشان می‌دهد که کتابخانه‌ها به نقش اساسی خود در پشتیبانی از سواد، یادگیری و خواندن متعهد هستند و تمرکزشان بر روی جوامع است.

این رهنمودهای بازبینی‌شده، دانش و بینش تخصصی و روزآمد را برای برنامه‌ریزها و مجریان خدمات کتابخانه‌ای کودک فراهم می‌آورد. رهنمودها برای کتابداران، کارمندان کتابخانه، مدیران و سرپرست‌های کتابخانه‌ها، دانشجویان و اساتید دانشگاه در گروه‌های علم اطلاعات و کتابداری، طراحی شده است. افرادی که در کتابخانه‌ها تصمیم‌های نهایی را می‌گیرند و برای توسعه‌ی سیاست‌های کتابخانه تلاش می‌کنند نیز می‌توانند از این رهنمودها بهره ببرند. همچنین این اطلاعات برای سازمان‌های غیر دولتی که در پشتیبانی از سواد و برنامه‌های کتاب‌خوانی برای کودکان و خانواده‌های آن‌ها فعالیت می‌کنند، سودمند خواهد بود.

گروه سنی مطرح شده در راهنما

در پیمان‌نامه‌ی حقوق کودک سازمان ملل، فردی که کم‌تر از ۱۸ سال داشته باشد، کودک شمرده می‌شود. این رهنمود هم برای کودکان ۰ تا ۱۸ سال نوشته شده است. رهنمودها شامل خدمات و منابع برای نوزادان و نوپایان، کودکان و نوجوانان هستند. عبارت «کتابدار کودک» که در این راهنما آمده است به کتابدارانی که با این گروه‌های سنی کار می‌کنند اطلاق می‌شود.

کتابخانه‌های کودک خدمات و برنامه‌هایی برای تمامی افراد جامعه در محیطی غیرتجاری و عمومی دارند. همه‌ی کودکان

بدون در نظر گرفتن نژاد، دین، جنسیت، پیشینه فرهنگی، وضعیت علمی-اقتصادی، افکار و توانایی‌های جسمی می‌توانند در کتابخانه حضور داشته باشند. از آنجایی که این رهنمود گروه سنی گسترده‌ای را در نظر دارد، در قسمت مربوط به نوجوانان مقداری هم‌پوشانی پیش آمده است. نوجوانان، گروهی‌اند که در میانه‌ی دوران کودکی و بزرگ‌سالی خود هستند. سنین بین ۱۲ تا ۱۸ سال از خدماتی که کتابخانه برای نوجوانان ارائه می‌دهد، بهره‌مند می‌شوند. در مواردی تا بیش از سن هجده سالگی نیز نوجوان محسوب می‌شود. هر کتابخانه می‌تواند با توجه به پیشینه فرهنگی کشور خود، بازه‌ی سنی ویژه‌ای را برای نوجوانان در نظر بگیرد.

باید یادآور شد که کتابخانه‌های کودک با کتابخانه‌های آموزشگاهی بسیار متفاوت‌اند و مسئولیت و اهداف مختلفی دارند. با این‌که کتابخانه‌های عمومی و کتابخانه‌های آموزشگاهی هدف‌های مشترک هم‌چون آشنا کردن کودکان با کتابخانه و تبدیل کردن آن‌ها به فراگیرهای مادام‌العمر دارند، اما برای برآوردن نیازهای متفاوتی از جامعه به‌وجود آمده‌اند.

بخش یک - کارگزاری (ماموریت) و اهداف کتابخانه‌های کودک

ماموریت کتابخانه کودک

کتابخانه‌های کودک، کانون‌های اطلاعات، آموزش و فرهنگ هستند و ماموریت‌شان ایجاد و ارائه‌ی دسترسی معنادار به اطلاعات، برنامه‌ها و خدمات متناسب با سن و توانایی‌های افراد است؛ با در نظر گرفتن زبان‌هایی که کودکان، خانواده‌ها و مراقبان در جوامع چندفرهنگی بدان‌ها سخن می‌گویند. در سرتاسر جهان، پشتیبانی از سوادآموزی، یادگیری و کتابخوانی، اصلی‌ترین ماموریت کتابخانه‌ها به‌شمار می‌آیند.

هدف کتابخانه کودک

هدف کتابخانه‌ی کودک این است که منابع و خدمات را به شکل‌های گوناگون برای کودکان در همه‌ی گروه‌های سنی و با توانایی‌های مختلف فراهم آورد تا از یک‌سو به پیشرفت آموزشی، اطلاعاتی و شخصی آن‌ها کمک کند و از سوی دیگر تفریحات، سرگرمی و حمایت از بهداشت و سلامتی کودکان را در بر گیرد. خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان نقش مهمی در توسعه و نگاه‌داری جامعه‌ی دموکراتیک دارد، چراکه سبب دسترسی به گستره‌ی وسیع و متنوعی از دانش، ایده‌ها و نظریات می‌شود.

در پیمان‌نامه‌ی حقوق کودک سازمان ملل، به حمایت از سیاست‌ها و برنامه‌های کتابخانه برای کودکان و نوجوانان اشاره شده است. این پیمان‌نامه شامل ۵۴ بند است که تمامی جنبه‌های زندگی کودک را پوشش می‌دهد و به حقوق تمام کودکان دنیا در زمینه‌های مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اشاره می‌کند. کودکان باید بتوانند از کتابخانه‌ها برای رسیدن به حق خود در رابطه با اطلاعات و آموزش استفاده کنند. کتابداران کودک نیز، از آن‌جا که نقشی کلیدی در توسعه‌ی سواد و ترویج اطلاعات درباره‌ی اهمیت سواد و کتابخوانی دارند، از پیش‌گامان پرورش حقوق کودک شناخته می‌شوند. در بخش «چشم‌انداز تغییر شکل جهان ما» در دستور کار توسعه‌ی پایدار سازمان ملل در سال ۲۰۳۰، به سواد بین‌الملل اشاره شده است.

ایجاد فرصت‌هایی برای پیشرفت زبان، سواد و کتابخوانی بسیار مهم است. کتابخانه‌های کودک با فراهم آوردن دسترسی معنادار به منابع و خدمات برای کودکان و خانواده‌های آن‌ها سهم مهمی در توسعه‌ی این مهارت‌ها دارند.

اهداف:

- دسترسی آسان کودکان به حقوقی همچون اطلاعات، سوادآموزی، توسعه‌ی فرهنگی، یادگیری مادام‌العمر و برنامه‌های سرگرم‌کننده و تفریحی در اوقات فراغت آن‌ها
 - فراهم کردن امکان دسترسی کودکان به گستره‌ای از منابع و رسانه‌های مناسب
 - کمک به کودکان در توسعه‌ی مهارت سواد اطلاعاتی رسانه‌های دیجیتال
 - برگزاری برنامه‌های فرهنگی و تفریحی که در پیوند با کتابخوانی و سوادآموزی طراحی شده باشند
 - اجرای فعالیت‌های متنوع برای کودکان، والدین، پرستاران و مراقبان آن‌ها
 - بیان موانع موجود برای کودکان و دفاع از آزادی و امنیت آن‌ها
 - تشویق کودکان برای تبدیل شدن به فردی با اعتماد به نفس و شهروندی شایسته
- فراهم کردن فرصت استفاده از خدمات کتابخانه‌ای برای تمامی کودکان جامعه و خانواده‌های آن‌ها؛ حتی آن‌هایی که در اقلیت هستند و ممکن است شرایط اقتصادی خوبی نداشته باشند. این امر در گرو جلب مشارکت اجتماعی است.

مدیریت کتابخانه کودک

مدیریت شامل سیاست‌گذاری و نظارت بر اجرای سیاست‌ها است و همچنین شامل تعیین چشم‌انداز، پایبندی به هدف‌های کتابخانه‌ی کودک و تحولاتی که کتابخانه‌ها می‌توانند ایجاد کنند. برای این‌که مدیریت به خوبی و درستی اعمال شود، لازم است که استانداردهای صراحت و شفافیت در سازمان رعایت شوند و فعالیت‌ها در کمال صداقت و درستکاری انجام گیرند.

کتابخانه‌های کودک برای این‌که بتوانند خدمات و کارهای خود را در سطح مطلوب ارائه دهند، باید حمایت مالی قانونی و پایدار داشته باشند. مدیر کتابخانه‌ی کودک باید از تمامی قانون‌گذاری‌های موثر در عملکرد کتابخانه خبر داشته باشد. این قانون‌گذاری‌ها می‌تواند در رابطه با مسائل مالی، حفاظت از داده‌ها، بهداشت و امنیت و حفاظت و نگهداری از کودکان باشد. حمایت مالی مناسب و کافی نقشی مهم در موفقیت کتابخانه‌ی کودک در توسعه‌ی سیاست‌ها برای آماده‌سازی خدمات و ایجاد استفاده‌ی موثر از منابع در دسترس دارد. این فرایند شامل نظارت درست بر مسئولیت‌های مربوط به منابع است که خود جنبه‌ای دیگر از مدیریت کتابخانه را تشکیل می‌دهد. تاثیرگذاری مطلوب بر زندگی کودکان و خانواده‌های آن‌ها در گرو پیاده‌سازی این سیاست‌ها است.

بخش دو - منابع انسانی - شایستگی و دانش

کتابداران کودک باید گستره‌ای از مهارت‌ها و توانایی‌ها داشته باشند؛ از جمله مهارت برقراری ارتباط با افراد، آگاهی اجتماعی، کار گروهی و رهبری و صلاحیت در اجرای شیوه‌ها و رویه‌های سازمانی که برای آن کار می‌کنند. این‌که کتابخانه‌ها کارمندانی متخصص در حوزه‌ی خدمات به کودکان داشته باشند، بسیار مهم است. این افراد باید از نظریه‌های رشد و روان‌شناسی کودک آگاه و در این حوزه آموزش تخصصی دیده باشند. کتابخانه‌های کودک برای این‌که بتوانند به خوبی و با تاثیرگذاری فعالیت کنند، نیاز به کتابدارانی آموزش‌دیده و متعهد دارند که با توجه به نیازهای کودکان جامعه و خانواده‌های آن‌ها، خدمات کتابخانه را طراحی، برنامه‌ریزی، اجرا، مدیریت و ارزیابی کنند. همچنین، کتابداران، باید بتوانند موانع ناشی از شرایط اجتماعی-اقتصادی، فرهنگ، مزیت‌های اجتماعی، زبان، جنسیت، گرایش جنسی، توانایی و دیگر تفاوت‌ها را، که بر سر راه رشد کودکان قرار دارند، از میان بردارند.

در نظر گروه کودکان و نوجوانان ایفلا، یک کتابدار کودک تاثیرگذار و شایسته:

- با نظریه‌های رشد و روان‌شناسی کودک آشنایی کامل دارد. این آشنایی موضوع‌هایی هم‌چون ارتباطات، زبان، سواد و اهمیت آن‌ها در خدمات کتابخانه‌ای را در بر می‌گیرد؛
- با روش‌های معتبر، نیازهای کودکان و خانواده‌های جامعه‌ی محلی خود را شناسایی می‌کند؛
- انواع برنامه‌های مفرح و سرگرم‌کننده برای برآوردن نیازهای کودکان جامعه‌ی محلی خود را طراحی، اجرا و ارزیابی می‌کند؛
- دانش کافی و روزآمد برای مدیریت فرهنگی کودکان دارد و می‌تواند دانش خود را در حوزه‌های گوناگونی هم‌چون ادبیات، بازی‌ها، موسیقی و فیلم، استفاده از منابع دیجیتال و رسانه و موارد دیگری که همه در مجموعه‌ای متنوع، جامع و کامل و مرتبط برای کودکان نقش دارند، به کار بگیرد؛
- از روند فناوری‌های در حال ظهور، دنیای دیجیتال، رسانه‌های اجتماعی و اهمیت آن‌ها در خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان آگاه است؛
- محیطی دوستانه و حامی را برای کودکان و خانواده‌ی آن‌ها ایجاد می‌کند تا بتوانند به راحتی از منابع استفاده کنند و در برنامه‌ها و فعالیت‌های کتابخانه مشارکت داشته باشند؛
- مشارکت اجتماعی را تسهیل می‌کند؛
- برای رسیدن به اهداف مشترک با دیگر سازمان‌هایی که برای کودک و خانواده‌های آن‌ها فعالیت می‌کنند، ارتباط دارد و با آن‌ها همکاری می‌کند؛
- با کودکان و خانواده‌های آن‌ها ارتباط موثر دارد؛
- برای خدمات کتابخانه‌ای، هدف‌هایی را مشخص می‌کند، برنامه‌ریزی دارد و اولویت تعیین می‌کند؛
- برای رسیدن به هدف‌ها و الویت‌های کتابخانه، با هم‌کاران خود ارتباطی موثر و خلاقانه برقرار می‌کند؛
- با توجه به هدف‌های کتابخانه بودجه و منابع را به شیوه‌ای بهینه برنامه‌ریزی، مدیریت، کنترل و ارزیابی می‌کند؛
- خود ارزیابی را تمرین می‌کند. منعطف است و در هر فرصتی برای پیشرفت کاری خود تلاش می‌کند.

آموزش، پرورش و بازآموزی کتابداران کودک

کیفیت و تاثیرگذاری خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان به تخصص کادری بستگی دارد که به طور مداوم دانش خود را افزایش و مهارت‌های خود را پرورش دهند. همان‌طور که در بیانیه‌ی سال ۱۹۹۴ یونسکو/ایفلا در رابطه با کتابخانه‌های عمومی آمده است: «کتابداران، رابطی فعال میان منابع و استفاده‌کننده‌های آن‌ها هستند. آموزش تخصصی و مداوم کتابداران برای ارائه‌ی خدمات کافی و مناسب ضروری است.»

در رهنمودی که ایفلا برای پرورش پیوسته تخصصی دارد و در آن قواعد و بهترین تمرین‌ها نیز بیان شده است آمده که متخصص کتابداری و اطلاعات، شخصاً این مسئولیت را دارد که آموزش‌های لازم را ببیند و به طور مداوم دانش و مهارت‌های خود را پرورش دهد. البته سازمان یا فردی که آن‌ها را استخدام کرده است نیز این وظیفه را دارد که برنامه‌های آموزشی و پرورشی برای کادر خود فراهم آورد و آن‌ها را برای ادامه‌ی آموزش حمایت کند. این فرایند نیازمند تعهد سازمانی، سیاست‌ها و عمل موثر فردی و تخصیص بودجه و زمان کافی برای آموزش کادر کتابخانه است. برای داشتن کتابداران کودک متعهد و آموزش‌دیده، باید آموزش و کارآموزی در تمامی حوزه‌های مرتبط با خدمات وجود داشته باشد. این شامل آموزش کادر برای ارائه‌ی خدمات با در نظر گرفتن حساسیت‌های فرهنگی و خدمات منصفانه به تمامی گروه‌هاست. کتابداری کودک باید بخشی از برنامه‌ی آموزشی تمام دوره‌های آموزشی کتابخانه‌های عمومی باشد.

استاندارهای اخلاقی و ارزش‌ها

یکی از مسئولیت‌های کتابداران کودک داشتن استانداردهای اخلاقی بالا در فعالیت‌شان با کودکان، خانواده‌ی آن‌ها، دیگر افراد کارمند در کتابخانه و سازمان‌های هم‌کار است. با تمام کودکان و نوجوانان بدون در نظر گرفتن توانایی‌ها و پیشینه آن‌ها باید به طور یکسان رفتار شود. کتابداران کودک متعهد هستند تا دسترسی رایگان به اطلاعات، دانش و خدمات ارائه دهند. آن‌ها باید شایستگی فرهنگی داشته باشند و نگذارند نگرش و نظر شخصی‌شان مشخص کند که کدام کودک شامل خدمات کتابخانه‌ای می‌شود، چه برنامه‌هایی باید اجرا شوند و چه منابعی انتخاب، به نمایش گذاشته و استفاده شوند.

آیین‌نامه‌ی اخلاقی و رفتاری ایفلا که توسط هیات امنای آن در سال ۲۰۱۲ نوشته شده است، به عنوان راهنمای این موارد برای کتابداران و دیگر کارکنان اطلاعاتی قابل استفاده است. این آیین‌نامه به کتابداران کودک نیز اشاره دارد و موارد زیر را پوشش می‌دهد:

- دسترسی به اطلاعات
- مسئولیت در برابر هر فرد و جامعه
- رعایت حریم خصوصی، رازداری
- دسترسی آزاد و منطقی
- بی‌طرفی، درست‌کاری شخصی و درست‌کاری در مهارت‌های تخصصی
- روابط انسانی میان همکاران و مدیران با کارمندان

برای اطلاعات و مثال‌های بیشتر به اصل سند مراجعه کنید

تامین و مدیریت بودجه و منابع مالی

با توجه به چشم‌انداز جهانی ایفلا تامین بودجه یکی از بزرگ‌ترین چالش‌های کتابخانه‌هاست، و کتابخانه‌های کودک باید مطمئن باشند افرادی که در این زمینه تصمیمات را می‌گیرند، متوجه اهمیت و تاثیر آن هستند. کتابخانه‌های کودک نیاز به برخورداری از بودجه‌ای مناسب دارند تا بتوانند با ارائه‌ی خدمات و برنامه‌ها، نیازهای مخاطبان را به درستی پاسخ گویند. این فرایند با در نظر گرفتن موقعیت‌های محلی اتفاق می‌افتد و کتابدار کودک باید پیشنهاد تامین بودجه را به مدیریت کتابخانه و سازمان‌های دیگر ارائه دهد. تامین بودجه امری حیاتی برای موفقیت یک کتابخانه‌ی کودک است و نه تنها در زمان راه‌اندازی کتابخانه بلکه در طول فعالیت آن به طور مداوم مورد نیاز است. در طولانی مدت، بدون وجود بودجه، امکان توسعه‌ی سیاست‌ها برای خدمات و استفاده‌ی موثر از منابع موجود امکان ندارد. اجرای هر برنامه و فعالیت می‌تواند در این عبارت خلاصه شود: «فکر خوبی است، اما هزینه‌ی آن را چگونه پرداخت کنیم؟». بهترین راه همکاری کارمندان با مدیریت است تا بتوانند بودجه را گسترش دهند و امکانات ارائه‌ی خدمات و منابع باکیفیت به کودکان جامعه‌ی محلی را بررسی کنند.

کتابداران کودک باید بتوانند نیازهای کتابخانه‌ی کودک را شناسایی و یک بودجه بندی طراحی کنند. برای این کار باید:

- با فرایند تامین بودجه‌ی سازمان مادر آشنایی داشته باشند؛
- با جدول زمانی چرخه‌ی بودجه که شامل بودجه‌ی عملیاتی و درآمدها است، آشنا باشند؛ که معمولاً به‌طور سالانه برای فعالیت‌ها تامین می‌شوند؛
- از فرایند حسابداری بودجه آگاهی داشته باشند؛

- افراد کلیدی در تامین بودجه را بشناسند.
- اجزای برنامه‌ی بودجه‌ی کتابخانه‌ی کودک شامل موارد زیر است (البته تنها به این موارد محدود نمی‌شود):
- منابع جدید (مانند کتاب‌ها، نشریات، اسباب‌بازی‌ها، چندرسانه‌ای‌ها، ابزارهای دیجیتال، نوشت افزار)
- دستگاه‌های جدید (تبلت‌ها و کنسول‌ها)
- هزینه‌هایی که در پس استفاده از وسایل فناوری اطلاعات-ارتباطات ایجاد می‌شوند، هزینه‌ی نرم‌افزارها و مجوزهای استفاده از آن‌ها، در صورتی که این موارد به طور جداگانه در بودجه‌ی مربوط به فناوری اطلاعات-ارتباطات در نظر گرفته نشده باشند؛
- وسایل اداری؛
- وسایل و برنامه‌های تبلیغاتی؛
- بودجه برای برنامه‌ها و فعالیت‌ها؛
- بودجه برای تبلیغات و بازاریابی؛
- آموزش کادر و پرورش آن‌ها؛
- حقوق کارمندان؛
- هزینه‌های بالاسری مانند اجاره، نظافت، برق و گرمایش-سرمایش؛
- هزینه‌های سیستم مدیریت کتابخانه.

حقوق و هزینه‌ی آموزش کارمندان کتابخانه‌ی کودک می‌تواند در بودجه‌ی بخش کودک کتابخانه محاسبه شود؛ اما شاید بهتر باشد تا این موارد در بودجه‌ی در نظر گرفته شده برای کارمندان کتابخانه در برنامه‌ی بودجه‌ی کتابخانه‌ی عمومی آورده شوند. برای مشخص کردن میزان این بودجه، باید از کتابدار کودک کمک گرفت؛ زیرا میزان بودجه ارتباطی مستقیم با ساعت کار کتابخانه‌ی کودک و کیفیت و گستره‌ی خدمات ارائه شده توسط کتابخانه دارد.

برنامه‌ها، خدمات و هرگونه فعالیت‌های ابتکاری، باید نظاره، ارزیابی، بررسی و گزارش‌دهی شوند. این اطلاعات می‌توانند در گزارش سالانه بیابند و نشان دهند که از بودجه‌ی اختصاص داده شده چگونه استفاده شده است. همچنین نشان می‌دهند که آیا بودجه‌ی در نظر گرفته شده برای کتابخانه‌ی کودک کافی بوده و کتابخانه توانسته وظایف خود را انجام دهد و به اهدافش برسد یا نه. گزارش‌های سالانه باید در نشان دادن کیفیت خدمات، برنامه‌های کتابخانه و تاثیر آن بر کاربران، مستند و دارای مدارک کافی باشد. (بخش هفت-ارزیابی و تاثیر را مطالعه کنید).

منابع تامین بودجه

برای تامین بودجه کتابخانه‌های عمومی، تعداد زیادی از منابع وجود دارند که سهم هر کدام در این تامین بودجه، با توجه به عوامل محلی در هر کشور، متفاوت است. منبع اولیه مالیات و اعتبارهای مالی در سطوح محلی، منطقه‌ای و یا مرکزی هستند. کتابخانه‌ها باید به دنبال منابع مالی دیگر برای تامین بودجه‌ی پروژه‌های خود باشند که می‌تواند شامل مبلغی اهدا شده از سوی نهادهای مالی یا شرکتی خصوصی، درآمدی از طریق کارهای تبلیغاتی، هزینه‌ی عضویت و یا حمایت مالی از سوی سازمان‌های هم‌کار باشد. کتابخانه‌های محلی که توسط پشتیبانان شهری، منطقه‌ای و یا استانی حمایت مالی نمی‌شوند باید به صورت سالانه از طرق دیگر منابع مالی خود را تامین کنند.

مشارکت و همکاری

کتابخانه‌های عمومی یکی از مهم‌ترین اعضای جامعه‌ی محلی هستند زیرا زیرساختی گسترده، دوستانه و قابل‌دسترس دارند. ایجاد مشارکتی موثر و پایدار می‌تواند باعث وجود بهترین امکانات، خدمات و فرصت‌ها برای تمامی کودکان جامعه با هر سطحی از توانایی‌ها بشود.

کتابداران کودک باید همکاری و ارتباطی قوی با دیگر سازمان‌های جامعه و سهام‌داران حوزه‌ی یادگیری و آموزش پایدار داشته باشند تا بتوانند به بهترین سطح مشارکت و فعالیت افراد جامعه برسند. مشارکت شاید در سطحی راهبردی طراحی شود، به طوری که سازمان‌ها و آژانس‌ها رهنمودی برای مشارکت در راه رسیدن به دستورکار مشترک داشته باشند. در بین کتابداران، مشارکت با یک‌دیگر و ایجاد محیطی برای تمرین و رشد بسیار مرسوم است.

کتابداران کودک باید شناخت کافی نسبت به گروه مخاطبان خود داشته باشند و برای رفع نیازهای جامعه‌ی متنوع خود، تلاش کنند. آن‌ها به عنوان افرادی شناخته می‌شوند که می‌توانند با افراد دیرجوش ارتباط برقرار کنند و با آن‌ها فعالیت‌های مشارکتی داشته باشند؛ این کار را از راه آشنایی با ویژگی‌های خانواده‌ها و درک نیازهای جامعه انجام می‌دهند. ممکن است با گذر زمان مشخصه‌های جامعه‌ی محلی تغییر کند، اما نیاز به ایجاد مشارکت و شبکه‌های پایدار همیشه باقی می‌ماند. داشتن رویکرد جامعه محور می‌تواند روش فعالیت کتابداران را به گونه‌ای تغییر دهد که برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری به صورت مشارکتی انجام شود.

کادر کتابخانه باید بتواند با گروه‌های دیگر جامعه که به نیازهای کودکان توجه دارند نیز مشارکت داشته باشد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که خدمات کتابخانه‌ها به طور طبیعی فعالیت سازمان‌هایی مانند مدارس، کارهای مربوط به نوجوانان، بیمارستان‌ها (دکترها و پزشکان کودکان) و دیگر مراکز بهداشتی، خدمات اجتماعی، کسب و کار محلی، گروه‌های فرهنگی و هنری، گروه‌های داوطلب و دیگر سازمان‌های ناسودبر را به هم پیوند می‌دهند. همکاری با هرکدام از سازمان‌های نام‌برده به خصوص زمانی که برای ترویج کتابخوانی در میان کودکان و خانواده‌های آن‌ها فعالیت می‌کنند و به موانع موجود برای جامعه در دسترسی (به اطلاعات) اشاره می‌کنند، بسیار ارزشمند است.

مشارکت محلی سبب می‌شود که کتابخانه مخاطبان و اعضای احتمالی بیش‌تری داشته باشد. این موضوع می‌تواند باعث تهیه و پیشرفت خدمات جدید و بهتر برای رفع نیازهای کودکان جامعه و خانواده‌های آن‌ها باشد. ارتباط با سازمان‌های محلی این فرصت را به کتابداران می‌دهد تا:

- به طور دقیق مشخصات و اطلاعات کودکانی را که مخاطب‌شان هستند بشناسند؛
 - نیازها و اولویت‌های مخاطبان متنوع از نظر زبانی، اقتصادی و فرهنگی را در سطح محلی شناسایی کنند؛
 - فرصت‌های تبلیغاتی برای برنامه‌های جدید و لذت‌بخش، چه در کتابخانه و چه در سازمان هم‌کار ایجاد کنند؛
 - مشارکت‌هایی داشته باشند که برای تمامی شرکا سودآور باشد.
- پیش‌دبستانی‌ها، مهدکودک‌ها و موسسات آموزشی دیگر از مهم‌ترین شرکای کتابخانه‌های کودک هستند. کتابداران کودک باید گستره‌ای از برنامه‌ها را که به نفع این موسسات هستند، ارائه دهند:

- بازدید از کتابخانه؛
- برنامه‌های آشنایی با کتابخانه؛
- کلاس‌های سواد اطلاعاتی؛
- ترویج کتابخوانی؛
- خدمات امانت؛
- برنامه‌های فرهنگی؛
- تشکیل گروه‌های مربوط به تکالیف درسی و تشویق و راهنمایی کودکان در انجام تکالیف درسی در کتابخانه؛
- مراجعه‌ی نویسنده و یا قصه‌گو؛
- دیدار با متخصصان یا صاحب‌نظران.

بخش سه - مدیریت و توسعه مجموعه کتابخانه

کتابخانه‌ها باید دامنه‌ی وسیعی از منابع قابل توسعه را در شکل‌های گوناگون برای رفع نیاز همه‌ی گروه‌های سنی فراهم کنند. هیچ استاندارد جهانی برای اندازه و محتوای مجموعه‌ی کتابخانه کودک وجود ندارد. در کنار منابع و ابزارهای سنتی، مجموعه و خدمات کتابخانه باید شامل رسانه‌های مناسب و فناوری‌های مدرن هم باشند. مجموعه‌ی کتابخانه و منابع قابل دسترسی آنلاین آن، باید بازتاب گسترده‌ی وسیعی از نظریه‌ها، ارزش‌ها و دیدگاه‌ها باشند. یک کتابخانه‌ی عمومی، باید آینه‌ی تمام گروه‌های اجتماعی که از آن استفاده می‌کنند باشد. از این رو در انتخاب منابع کتابخانه باید از کودکان و خانواده‌های آن‌ها کمک گرفت. این مجموعه افزون بر گیرایی و به‌روز بودن، باید از نظر فیزیکی نیز سالم باشد و در دسترس کودکان قرار گیرد.

محتوای مجموعه باید گسترده و مرتبط با مسائل محلی باشد؛ برای مثال:

- منابعی به تمام زبان‌هایی که در جامعه صحبت می‌شوند
- منابعی که نویسندگان و تصویرگران محلی و حاضر در جامعه خلق کرده‌اند
- منابعی که از نیازهای آموزشی جامعه پشتیبانی می‌کنند

گسترش مجموعه با وجود منابعی مانند نمونه‌های زیر امکان‌پذیر است:

- منابعی فراگیر و جامع که بازتابنده‌ی اکثریت جامعه هستند و موضوع‌های گسترده‌ای هم‌چون تنوع هویت جنسی، توانایی‌ها، پیشینه‌ی اجتماعی-اقتصادی، گرایش جنسی و ساختار خانواده‌ها را مطرح می‌کنند؛
- منابعی که در بازتاب انواع جنسیت‌ها و نژادها تعادل دارند.

بررسی مداوم و توسعه‌ی مجموعه‌ی کتابخانه بسیار مهم است. با این کار از وجود منابع و مدارک باکیفیت و جدید، که بازتاب فرهنگ بومی جامعه و کل جهان باشند، اطمینان حاصل می‌شود. این مجموعه باید شامل منابع چند فرهنگی و همچنین منابعی برای کودکان با نیازهای ویژه و موضوع‌هایی مانند دوست‌یابی و نه گفتن به زورگویی و قلدری باشد. برای مثال، کتابی که شخصیت آن نیاز ویژه دارد می‌تواند برای کودکی با همین نیاز، حس خوبی به همراه داشته باشد و به او کمک کند خود را با نگاهی مثبت ببیند. همچنین کودکان دیگر که تجربه‌ی مشابه ندارند نیز بینش و درک بهتری نسبت به این نوع مسائل به دست می‌آورند.

موارد زیر انواع منابعی هستند که باید در یک کتابخانه‌ی کودک معمولی در دسترس باشند. باید یادآوری کرد که این فهرست جامع و کامل نیست:

- منابع داستانی و غیرداستانی برای تمامی گروه‌های سنی
- منابع مرجع
- منابعی با زبان معیار جامعه
- منابعی با زبان‌های دیگری که در جامعه صحبت می‌شوند
- بازی‌های کامپیوتری
- اسباب‌بازی‌ها
- انواع بازی و پازل
- سازهای موسیقی
- منابع و وسایل آموزشی

- کتاب‌های صوتی
- منابع و وسایل حسی
- سبدهایی با وسایل مختلف برای نوزادان و نوپایان
- وسایل و ابزار برای ایجاد محیطی مناسب برای فعالیت‌های مختلف مانند ساخت کاردستی، نقاشی و ...
- کتابخانه‌ها می‌توانند در همکاری با سازمان‌های دیگر منابعی را به صورت امانی تهیه کنند مانند ابزار و وسایل آموزشی که در حال توسعه‌اند. برای مثال دی‌وی‌دی‌هایی با زبان اشاره و یا کتاب‌هایی با خط بریل.

انواع منابع و ابزارها

منابع و ابزارهای موجود در کتابخانه شکل‌های گوناگونی دارند. در فهرست زیر به بعضی از این منابع اشاره می‌کنیم. در نظر داشته باشید که این فهرست جامع و کامل نیست و ممکن است شکل‌های تازه‌ای از یک منبع که در فهرست نیامده است در دسترس قرار بگیرد:

- منابع در قالب فیزیکی (چاپی و الکترونیک) مانند کتاب‌ها، کتاب‌های صوتی، کمیک‌ها، مجله‌ها، سی‌دی و دی‌وی‌دی، بازی‌های ویدئویی و منابعی با خط بریل
- منابع در قالب دیجیتال مانند پخش موسیقی از روی اینترنت، فیلم‌ها، کتاب‌های الکترونیک، نرم‌افزارهای آموزشی و سرگرم‌کننده، پایگاه داده منابع آموزشی محلی و جهانی.

سیاست‌های مدیریت و توسعه‌ی مجموعه کتابخانه

سیاست‌های مورد تایید هیئت امنای کتابخانه‌ی عمومی درباره‌ی کتابخانه‌ی کودک باید مکتوب باشد. این سیاست‌ها باید با رویکردی پایدار به مدیریت و توسعه‌ی مجموعه‌ی کتابخانه‌ی کودک تنظیم شوند. هر بیانیه‌ای که در این سیاست‌ها آمده است، باید اساس و پایه‌ی برنامه‌ریزی‌های آینده را در بر داشته باشد و برای مشخص کردن اولویت‌ها، به ویژه هنگام تخصیص منابع مالی قابل استفاده باشد. این بیانیه‌ها خط‌مشی کتابخانه را به هنگام صحبت با اعضا، مسئولان و شرکای مالی کتابخانه مشخص می‌کنند. همچنین از اهداف کتابخانه و سازمان پشتیبانی می‌کنند و نشان‌دهنده‌ی مسئولیت و تعهد کتابخانه نسبت به هدف‌های توافق شده هستند.

منابع فیزیکی و دیجیتالی

منابع فیزیکی و دیجیتال یک کتابخانه‌ی کودک شامل امکانات، وسایل و مجموعه‌ای از منابع هستند. در صورت امکان، منابع باید قابل دانلود کردن باشند. از افرادی آشنا با فناوری‌های سازگار و تطبیق‌پذیر برای امتحان کارایی امکانات و خدمات خوب است کمک بگیرید.

کتابداران کودک باید به فکر ارتباط با کتابداران کتابخانه‌هایی باشند که برای افراد با نیازهای ویژه فعالیت می‌کنند. از این طریق می‌توانند امکاناتی مانند ارسال کتاب به منزل این کودکان را به خدمات کتابخانه اضافه کنند. این کتابخانه‌ها همچنین می‌توانند کاتالوگ‌های کتابخانه و محتوای دیجیتالی را در اختیار اعضای خود قرار بدهند.

فناوری در کتابخانه‌ی کودک

کتابداران می‌توانند به پیشرفت مهارت‌های سواد دیجیتال کودکان و نوجوانان کمک کنند. کتابخانه‌های کودک به‌گونه‌ای طراحی می‌شوند که بتوانند از فناوری‌های نو و تازه برای پشتیبانی از نیازهای خواندن و نوشتن کودکان استفاده کنند. فناوری‌ها برای بیش‌تر کودکان نشانه‌ی هیجان، سرگرمی و تفریح هستند. کتابخانه‌ها باید فضایی باشند که کودکان از فناوری‌ها استفاده کنند، به منابع و اطلاعات دسترسی داشته باشند و بیاموزند که چگونه این اطلاعات را با نگاهی

انتقادی ارزیابی کنند. باید به والدین، پرستاران کودک و مربیان، آموزش‌های لازم برای گزینش و استفاده‌ی درست و امن از فناوری‌ها، به ویژه آن‌هایی که در کتابخانه موجود هستند، داده شود تا آموزش این مهارت‌ها به کودکان هم بهتر انجام شود. برای شناخت بهتر توانایی دیجیتالی کودکان و نوجوانان به پژوهش نیاز است تا بنا بر نتایج آن بتوان برنامه‌های آموزشی مناسب را در کتابخانه اجرا کرد.

یکی از وظایف کتابداران معرفی کتابخانه به عنوان فضایی امن است. کتابدار هم‌چنین باید کودکان، نوجوانان، والدین آن‌ها و پرستاران کودک را در استفاده‌ی امن از اینترنت و فضای آنلاین راهنمایی کند. کتابداران باید دانش و مهارت کافی را در استفاده از رسانه‌های دیجیتالی داشته باشند.

تجهیزات فناوری اطلاعات بخش کودک کتابخانه باید هم‌اندازه‌ی بخش بزرگ‌سال آن در اولویت باشد. فضاهای کاری چندرسانه‌ای فهرست برخط دسترسی همگانی یا اوپک (OPAC)، فضاهای کاری اینترنت، تبلت‌ها و مجموعه‌ای از نرم‌افزارها (برای استفاده در کتابخانه و هم‌چنین امانت‌دهی) باید فراهم آورده شوند. کتابخانه‌ها معمولاً فضایی عمومی برای دسترسی به اینترنت پرسرعت هستند. کتابداران باید به قوانین کشور خود در ارتباط با استفاده‌ی کودکان از اینترنت توجه داشته باشند.

کامپیوترها، دستگاه‌های دیجیتالی و اینترنت رایگان می‌توانند باعث از بین رفتن شکاف عمیقی شود که افراد ناتوان در استفاده از این امکانات را از دیگران جدا می‌کند. در جاهایی که کودکان دسترسی به اینترنت ندارند منابع می‌توانند روی دستگاه‌های دیجیتالی داندود و به کودکان داده شوند. این دستگاه‌ها ممکن است متعلق به خود کودک باشد و یا کتابخانه آن را به کودکان امانت دهد. در فرصت‌های ممکن، منابعی که قابل داندود شدن باشند باید برای دستگاه‌های پراستفاده، مانند گوشی‌های هوشمند و تبلت‌ها تهیه شوند. این دستگاه‌ها نیاز تهیه‌ی دیگر دستگاه‌های گران قیمت را کم کرده و امکان استفاده‌ی یکسان از منابع را برای کودکان با نیازهای ویژه فراهم می‌آورند. کتابخانه‌هایی که فناوری‌های «سازنده»، مانند چاپگر سه بعدی دارند، می‌توانند از آن‌ها برای تولید منابع قابل دسترسی استفاده کنند.

بخش چهار - برنامه‌ها و فعالیت‌های توسعه جامعه

برنامه‌ریزی و اطلاع‌رسانی موثر در جامعه باید با نگاه به تغییرات جمعیت و تنوع جامعه‌ی محلی طراحی شوند. این کار به درک جمعیت‌شناختی درست از جامعه نیاز دارد. کتابداران کودک می‌توانند با ارائه‌ی خدمات، برنامه‌ها و منابعی که نیازهای ویژه‌ی جامعه‌ی مورد نظرشان را بازتاب می‌دهد و هم‌چنین با تعامل و گوش دادن به جامعه نسبت به تنوع و عدالت اجتماعی متعهد باشند. بسیار مهم است که یک کتابدار با مشاهده و گوش دادن به مخاطبان خود بتواند برنامه‌هایی هماهنگ با نیازهای آن‌ها طراحی کند.

کتابخانه‌های عمومی مسئولیتی ویژه در روند یادگیری خواندن، ترویج کتاب و دیگر رسانه‌های مناسب کودکان دارند. کتابخانه‌ها به کودکان فرصت می‌دهند تا لذت خواندن، هیجان رسیدن به دانش جدید و پرورش تخیل را تجربه کنند. باید از کودکان، والدین و پرستاران آن‌ها در استفاده‌ی بهینه از کتابخانه حمایت شود تا در به‌کارگیری منابع چاپی و دیجیتالی مهارت کافی را کسب کنند. کتابداران پرورش کودکانی کتاب‌خوان را به چشم فرصتی برای افزایش اعتماد به نفس و لذت در خواندن نگاه می‌کنند و کودکان را تشویق می‌کنند تا تجربه‌های خود را در زمینه‌ی کتاب‌خوانی با یک‌دیگر به اشتراک بگذارند. کتابدار کودک باید برنامه‌های ویژه‌ای متناسب با ویژگی‌های همه‌ی کودکان طراحی کند؛ مانند برنامه‌های قصه‌گویی و سایر فعالیت‌هایی که در پیوند با منابع و خدمات کتابخانه هستند. درگیر کردن و کمک گرفتن از کودکان و نوجوانان در طراحی فعالیت‌ها بسیار اهمیت دارد؛ این فعالیت‌ها می‌توانند شامل تشکیل گروه‌های کتاب‌خوانی، آموزش خصوصی و گردآوری و تامین منابع باشد.

مثال‌هایی دیگر از فعالیت‌های کتابخانه:

- برنامه‌های آشنایی با کتابخانه
- فعالیت‌های سواد اطلاعاتی و سواد برای خانواده
- ترویج کتابخوانی و پرورش کتابخوان
- خدمات امانت‌دهی
- تشکیل گروه‌های کتابخوانی
- برنامه‌های فرهنگی
- همیاری با کودکان در انجام تکالیف درسی
- برنامه‌هایی با حضور نویسندگان و قصه‌گویی
- برنامه‌هایی برای نوزادان و نوپایان
- فعالیت‌های کاردستی و دست‌ورزی
- فعالیت‌های برنامه‌نویسی کامپیوتری
- نمایش خلاق
- برنامه‌های موسیقی و تئاتر

برای افزایش دسترسی جامعه به کتابخانه، باید به تمام اعضای جامعه توجه کرد؛ افراد با نیازهای ویژه، مهاجران، پناهندگان و آن‌هایی که زندگی سختی دارند. برای تحقق این هدف، کتابخانه می‌تواند با مراکزی که در حوزه‌ی نیازهای ویژه فعالیت دارند همکاری و آن‌ها را با امکانات و منابع ویژه‌ی کتابخانه آشنا کند. همچنین می‌تواند با آموزگاران و مربیان، که نخستین افرادی هستند که متوجه نیازهای ویژه‌ی یادگیری در کودکان، مانند خوانش‌پریشی و اوتیسم، می‌شوند، در ارتباط باشد. اطلاعات درباره‌ی شیوه‌ی دسترسی به منابع باید در سایت کتابخانه و مطالب تبلیغاتی نوشته شده باشد. برنامه‌ها و فعالیت‌ها باید فراگیر باشند زیرا همیشه مشخص نیست که یک کودک نیاز ویژه دارد یا نه.

بخش پنج - طراحی فضا و ایجاد محیطی دوستانه

در کتابخانه‌ی عمومی که به همه‌ی گروه‌های سنی خدمات ارائه می‌دهد باید برای کودکان فضایی ویژه در نظر گرفته شود. در شرایط مطلوب، بخش کودک کتابخانه باید فضایی تفکیک‌شده و مشخص باشد که به راحتی از بقیه قسمت‌های کتابخانه متمایز شود.

بخش کودک یک کتابخانه باید به‌گونه‌ای طراحی شود تا پاسخ‌گوی نیازهای امروز و آینده باشد. فضای کتابخانه‌ی کودک افزون بر این‌که باید برای همه‌ی گروه‌های سنی مناسب باشد، باید برای انجام فعالیت‌های گوناگون مانند جست‌وجو و مطالعه‌ی شخصی، فعالیت‌های اجتماعی خانواده‌ها و نوجوانان، برنامه‌های وسیع‌تر مانند قصه‌گویی، برنامه‌های نوزاد و نوپا، گروه‌های حل تمرین و حضور نویسندگان در کتابخانه طراحی شده باشد.

کتابخانه‌ها با ارائه‌ی خدمات و امکانات برای همه‌ی گروه‌های سنی، کودکان و نوجوانان را جذب محیط کتابخانه می‌کنند. محیط کتابخانه باید جذاب، پرچالش و البته ایمن باشد تا کودکان با علاقه به کتابخانه بیایند. کتابخانه‌ی کودک فضایی برای گردهمایی، بازی و گفت‌وگو است پس باید امن، حامی و دوستانه باشد تا کودکان بتوانند در آن به بیان و اشتراک‌گذاری نظرات گوناگون خود بپردازند. فضای دوستانه و طراحی خوب سبب می‌شود کودکان به استفاده از تمامی منابع کتابخانه و مطالعه و گشت و گذار در محیط آن تشویق شوند. آشنایی با نوشتار با کتاب و کتابخوانی آغاز می‌شود؛

بنابراین نیاز است تا کودکان فضایی را برای کتابخوانی و گوش فرا دادن به داستان‌ها داشته باشند. استاندارد جهانی درباره‌ی مساحت و طراحی کتابخانه‌ی کودک و همچنین امکانات آن وجود ندارد. اما بهتر است هنگام طراحی فضای کتابخانه‌ی کودک موارد زیر در نظر گرفته شوند:

- کتابخانه‌ی کودک در مرکز ساختمان و ترجیحاً در طبقه‌ی همکف قرار بگیرد
- طراحی مناسب با توجه به گروه سنی اعضا
- طراحی مناسب برای تمام اعضای کتابخانه، که شامل افراد با نیازهای ویژه هم می‌شود
- فضای کافی برای جای‌گیری مجموعه کتاب‌ها، روزنامه و نشریات و منابع غیرچاپی در نظر گرفته شود. همچنین فضاهایی برای مطالعه، قرارگیری کامپیوترها، نمایش کتاب‌ها و نشریات و فعالیت کارمندان کتابخانه طراحی شود.
- انعطاف‌پذیری برای انجام فعالیت‌های متنوع. فضای کتابخانه باید قابلیت تغییر چیدمان داشته باشد تا بتوان فعالیت‌های گوناگونی مانند موسیقی، بازی، بلندخوانی، مطالعه‌ی شخصی و یا توسعه‌ی مهارت‌های سواد دیجیتال را در آن‌جا اجرا کرد.
- علامت‌گذاری مناسب و مسیرها مشخص باشند
- اتاقی برای شیردهی و تعویض نوزادان در نظر گرفته شود.
- سرویس بهداشتی مناسب و برای همه تعبیه شده باشد.
- صداهای محیطی با در نظر گرفتن گروه سنی اعضا کنترل شوند.
- کتابخانه نور مناسب داشته باشد؛ چه طبیعی و چه مصنوعی.
- دمای اتاق در طول سال مناسب باشد. (داشتن وسایل سرمایشی و گرمایشی)
- فضا و وسایل کتابخانه باید براساس قوانین ایمنی کودک باشند

گروه سنی

کودکان یک گروه هدف یکسان و همگن نیستند. تنوع مهارت‌ها، توانایی‌ها و نیازها به سن و پیشینه‌ی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی آن‌ها بستگی دارد. در طراحی و تجهیز فضای کتابخانه باید به این موضوع توجه شود. از آنجایی که کتابخانه میزبان کودکانی با گروه‌های سنی مختلف از نوزاد تا نوجوان است، طراحی فضا و وسایل باید متناسب با نیازهای مختلف آن‌ها باشد.

طراحی فضای کتابخانه‌ی کودک و نوجوان نیاز به دانش تخصصی و مهارت دارد. مهم‌ترین آن‌ها آگاهی از نیازهای رفتاری و اطلاعاتی این گروه سنی است. طراحی محیطی جذاب برای تمامی گروه‌های سنی ممکن است چالش‌برانگیز باشد. نیازها و انتظارات کودکان از خدمات کتابخانه‌ای برگرفته از تجربه‌های زندگی و متاثر از اجتماع، آموزش و فرهنگ است. زمانی که کودکان بزرگ می‌شوند، استقلال و علاقه‌ی آن‌ها به فعالیت‌های اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. کتابخانه باید فضایی دوستانه باشد تا کودکان بتوانند در آن به فعالیت‌های اجتماعی و گفت‌وگو و لذت بردن از کتابخوانی بپردازند.

تجهیزات و وسایل

در کتابخانه‌ی کودک فراهم کردن فضایی که کودکان را به خود جذب کند و هم‌زمان به آن‌ها احساس راحتی بدهد، بسیار مهم است. وسایل و تجهیزات کتابخانه‌ی کودک باید در برابر جنب‌وجوش و فعالیت کودکان از استحکام کافی برخوردار باشند. کتابخانه‌ها باید فناوری‌ها، وسایل و تجهیزاتی را به کار گیرند که امکان استفاده‌ی زیاد و قابلیت تعمیر داشته باشند. برای نوجوانان مبلمان راحتی مانند کاناپه، میزهای کوچک و بین‌بگ‌ها بسیار جذاب هستند.

چیدمان و نمایش کتاب‌ها در قفسه‌ها باید جذاب و گیرا باشد. قفسه‌ها باید امکان ارائه‌ی منابع مختلف را فراهم کنند همچنین باید با ارتفاعی کم طراحی شده باشند تا کودکان به منابع آن‌ها دسترسی داشته باشند. وجود قفسه‌هایی با

ارتفاع‌های مختلف کتاب‌های هر قفسه را برای گروهی از کودکان و بزرگسالان دسترس‌پذیر می‌کنند و دیگران امکان استفاده از آن‌ها را نخواهند داشت. داشتن رویکردی پویا در رابطه با مدیریت موجودی کتابخانه و قرار دادن آن‌ها در قفسه‌ها، از روی دادن مشکلات و مسائل جلوگیری خواهد کرد. تغییر مداوم آن‌چه در دیدرس و دسترس افراد است، باعث بالا رفتن دسترسی به منابع و افزایش گزینه‌های انتخاب می‌شود. بهتر است تا جایی که می‌شود از قفسه‌هایی با ارتفاع کم استفاده شود تا استفاده از منابع برای تمام اعضای کتابخانه راحت باشد.

نور

ظاهر کتابخانه و حسی که به مخاطب منتقل می‌کند تحت تاثیر نورپردازی آن است. بهتر است از ترکیب نور طبیعی و مصنوعی استفاده کنیم. بیش‌تر افراد علاقه دارند در نور طبیعی کتاب بخوانند. بخش مطالعه و آموزش و قسمت‌هایی که نور در آن‌ها بازتاب زیادی دارد به نورپردازی متفاوتی نیاز دارند. استفاده از نورهای متنوع بین نوجوانان بسیار پرطرفدار است.

نشانه‌گذاری و مسیریابی

نشانه‌هایی که در کتابخانه‌ی کودک استفاده می‌شوند، قسمتی بسیار مهم و ضروری جهت ارتباط با اعضای کتابخانه است. نشانه‌هایی که به زبانی ساده و رایج نوشته شده است، حس بهتری را به مخاطب منتقل می‌کند. نشانه‌هایی که در کنار نوشته با نماد و تصویر کودکان را راهنمایی می‌کنند نیز می‌توانند جز مهمی از طراحی فضا باشند. استفاده از نشانه‌های ماکتون (برنامه‌های زبانی و ادبی که از علامت‌ها و نشانه‌ها برای آموزش مهارت‌های ارتباطی، زبانی و سواد استفاده می‌کند) می‌تواند به تمام کودکان و خانواده‌ها در دسترسی به منابع کتابخانه کمک کند.

دسترسی به فضاهای کتابخانه

رویکرد جهانی دسترسی همه‌ی افراد به فضاها و امکانات کتابخانه است.

ایمنی و سلامت

کتابخانه باید محیطی امن باشد و کتابداران و کارمندان آن باید از قوانین مربوط به ایمنی و سلامت آگاه باشند.

مشورت با اعضای کتابخانه - مشارکت‌دهی کودکان و نوجوانان در طراحی فضای کتابخانه

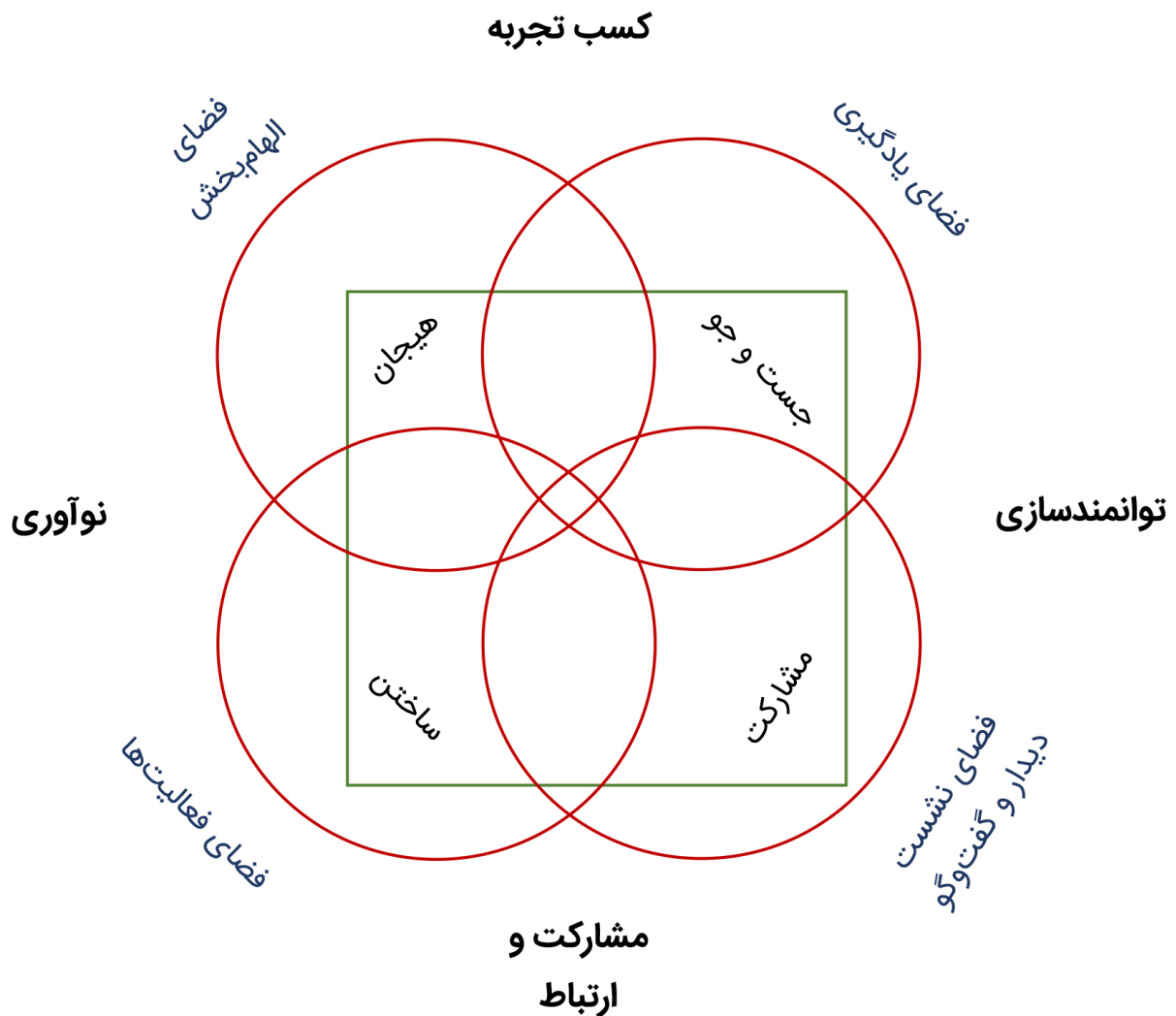
هم‌کاری و مشارکت اعضای کتابخانه در طراحی فضای کتابخانه و کتابخانه‌های جدید بسیار مهم است. کتابخانه‌های خلاق باید کودکان و نوجوانان را در طراحی فضای کتابخانه مشارکت دهند و به آرا و نظرات آن‌ها گوش دهند.

برنامه نمونه دانمارک برای کتابخانه‌های عمومی-مثالی برای طراحی خلاقانه

شماری از کارشناسان علم اطلاعات و کتابداری دانمارک، دورتی اسکات هنسن، هنریک جوشومسن و کسپر هونگارد هنسن، برای تبدیل محیط ساکن کتابخانه‌ی عمومی به محیطی پویا و تاثیرگذار طرحی تازه ارائه کرده اند. بر اساس این طرح کتابخانه‌ها از چهار فضای مختلف که با یکدیگر هم‌پوشانی دارند تشکیل می‌شوند: **فضای الهام‌بخش، فضای یادگیری، فضای نشست، دیدار و گفت‌وگو و فضای فعالیت‌ها**. هدف مشترک این چهار فضا، پشتیبانی از این چهار هدف اصلی کتابخانه‌ها در آینده است:

- کسب تجربه
- مشارکت و ارتباط
- توانمندسازی
- نوآوری

این چهار فضا الزاماً اتاق‌هایی مشخص از نظر فیزیکی نیستند و بیش‌تر فرصت‌هایی‌اند که می‌توان در فضای فیزیکی و مجازی داشته باشیم.

از این طرح می‌توان برای موارد زیر استفاده کرد:

- در چیدمان، تغییر چیدمان، طراحی و ساخت ساختمان کتابخانه؛
- در توسعه‌ی کتابخانه‌ها برای مثال از طریق مشارکت‌های مختلف؛
- در مدیریت و ارتباطات برای توسعه‌ی سیاست‌ها و برنامه‌های کتابخانه؛
- برای انتقال مفهوم کتابخانه به جامعه؛
- نقطه‌ی آغازی برای بحث درباره‌ی نقش کتابخانه‌های عمومی در توسعه‌ی جامعه‌ای دموکراتیک.

بخش شش - جذب مخاطب و ترویج و توسعه

کتابداران کودک باید پشتیبان سرسخت کتابخانه‌ها باشند و نقش اساسی کتابخانه را در تقویت مهارت‌های خواندن و سواد به نمایندگان و رهبران ملی و محلی یادآور شوند. کتابداران کودک بر جامعه‌ی مخاطب خود متمرکز هستند و از کمک کودکان و نوجوانان برای ترویج منابع و خدمات خود بهره می‌برند. در سده‌ی بیست و یکم، مهارت‌های خواندن و سواد بسیار ضروری هستند از این رو اهمیت آن‌ها باید به طور مداوم یادآوری شود. کتابداران کودک می‌توانند با استفاده از روش‌های ترویج و جذب مخاطب از نیازهای مخاطب‌ها و اعضای کتابخانه آگاه شوند و با برنامه‌ریزی برای پاسخ‌گویی به آن‌ها تلاش کنند. همچنین کتابخانه باید کودکان و جامعه را از منابع و خدمات خود آگاه کند. می‌توان کودکان و نوجوانان را برای ترویج و توسعه‌ی منابع و خدماتی که به آن‌ها علاقه دارند و برای‌شان اهمیت دارد تشویق کرد و این‌گونه آن‌ها را به سوی فعالیت‌های داوطلبانه نیز سوق داد.

پیش‌بینی و پاسخ‌گویی به نیازهای مخاطبان و همچنین برقراری ارتباط با آن‌ها و جذب مخاطب جدید از اهداف ترویجی کتابخانه‌ها هستند. کارمندان کتابخانه باید با تلاش، کوشش و خلاقیت خود با افرادی که به حضور در کتابخانه عادت ندارند و یا فرهنگ کتاب‌خوانی در زندگی‌شان کم‌رنگ است، ارتباط برقرار کنند. کتابداران کودک باید برای توسعه و ترویج کتاب‌خوانی و کتابخانه پیش‌گام باشند و منتظر مراجعه‌ی افراد به کتابخانه نمانند.

بهترین راه‌کار برای گسترش فعالیت‌های کتابخانه و جذب مخاطب بیشتر، برنامه‌ریزی برای توسعه‌ی منابع و خدمات است. این برنامه می‌تواند شامل موارد زیر شود:

- استفاده‌ی خوب و مناسب از رسانه‌های چاپی، الکترونیک و ارتباطی
 - برقراری ارتباط با کودکان، نوجوانان و خانواده‌ها از طریق شبکه‌های اجتماعی
 - برگزاری نمایشگاه‌ها
 - استفاده‌ی موثر از نشانه‌های راهنما برای مسیریابی در بیرون و داخل ساختمان کتابخانه
 - انتشار مرتب فهرست منابع موجود
 - کمپین سواد و خواندن و برگزاری جلساتی با حضور نویسندگان
 - طراحی کمپین‌هایی برای پاسخ‌گویی به نیازهای کودکان با نیازهای ویژه
 - برگزاری نمایشگاه کتاب
 - تعیین هفته‌ای به عنوان هفته‌ی کتابخانه و برگزاری مراسم سالانه‌ای به این مناسبت و ترتیب دادن این گونه فعالیت‌ها
 - برگزاری سخنرانی‌ها و فعالیت‌هایی برای پیوند بیشتر اعضا با قشرها و صنف‌های گوناگون جامعه
- این فهرست همه‌ی راه‌ها برای گسترش فعالیت و جذب مخاطب برای کتابخانه‌ها را در برنمی‌گیرد. با توجه به شرایط هر منطقه می‌توان از روش‌های دیگری استفاده کرد.

بخش هفت - ارزیابی و تاثیر کتابخانه

ارزیابی یکی از مولفه‌های مهم و اساسی در ارائه‌ی خدمات کتابخانه و همچنین بخشی ضروری در فرایند برنامه‌ریزی است. ارزیابی کاری مکرر و پیوسته است که با استراتژی و برنامه‌ریزی آغاز می‌شود و از آن‌جا که کاری همیشگی و جاری است، به صرف زمان و هزینه نیاز دارد. ارزیابی به بهبود خدمات و برنامه‌ها کمک می‌کند. همچنین در صورتی که اطلاعات به‌درستی گردآوری و بررسی شده باشند، می‌توان با نظر به آن‌ها برای کتابخانه و سیاست‌گذاری‌های آن تصمیم‌های

آگاهانه گرفت. ارزیابی باید با اهداف از پیش تعیین شده و نتایج آن‌ها در ارتباط باشد. با توجه به نتایج ارزیابی خدمات و برنامه‌های یک کتابخانه‌ی کودک درمی‌یابیم که آیا این خدمات و برنامه‌ها پاسخ‌گوی نیازهای کودکان و جامعه بوده‌اند یا نه. در گام نخست ارزیابی کتابخانه باید چشم‌انداز و ارزش‌های خود را مشخص و آماده کند. اگر کتابخانه برنامه‌ای برای ارزیابی داشته باشد تا در آن اهداف، پرسش‌های پژوهش و اطلاعات مورد نیاز مشخص شده باشد، ارزیابی بهتر انجام خواهد شد.

از مطالعه‌ی کاربران و پژوهش‌های کتابخانه درباره‌ی رفتار و نیازهای آن‌ها می‌توان در مراحل مختلف چرخه‌ی اطلاعات استفاده کرد. در مرحله‌ی اول مشخص می‌کنیم که به چه می‌خواهیم برسیم و چه چیزهایی را به عنوان مدرک در نظر می‌گیریم و چرا. برای ارزیابی موفقیت برنامه‌ها و خدمات به کودکان، باید از روش‌های کمی و کیفی استفاده کرد.

در خلاصه‌ی گزارش نگرش بین‌المللی ایفلا آمده است که کتابخانه‌ها برای شناخت نیازهای جامعه و طراحی خدمات برای و پاسخ‌گویی به آن‌ها فرصت‌های خوبی در اختیار دارند. کتابخانه‌ها باید مطمئن شوند که سهام‌داران و جامعه از ارزش و تاثیر خدمات کتابخانه‌ای به کودکان آگاه هستند. می‌توان از طریق بررسی یک برنامه و یا یک سیاست، میزان تاثیر را ارزیابی کرد و اطلاعاتی در این باره ارائه داد. در این نوع ارزیابی‌ها، تمرکز روی نتایج و برون‌داد، و تاثیر خدمات و برنامه‌ها بر کودکان و جامعه است.

در طراحی برنامه ارزیابی کتابخانه، می‌توان از این پرسش‌ها استفاده کرد:

- قرار است چه چیزی ارزیابی شود؟
- به چه مدارکی نیاز داریم؟
- چه زمانی برای اجرای این طرح ارزیابی مناسب‌تر است؟
- برای ارزیابی برنامه‌ها از چه معیارهایی استفاده خواهد شد؟
- چه استانداردی برای اجرای یک برنامه وجود دارد تا آن برنامه موفقیت‌آمیز شناخته شود؟
- اگر برای سنجش نتایج، ارزیابی باید تکرار شود، فاصله‌ی زمانی این ارزیابی‌ها چگونه خواهد بود؟
- بر پایه‌ی شواهد موجود نتایج کدام‌یک از عملکردهای کتابخانه مورد ارزیابی قرار گرفته است؟
- چگونه از یافته‌های این ارزیابی برای اجرای تغییرات استفاده خواهد شد؟

ترجمه، تدوین و ویرایش: کمیته کتابخانه‌های با من بخوان

ترجمه: ندا کمال هدایت

ویرایش و بازخوانی: هورزاد عطاری، صفورا زواران، سارا یوسف‌پور، شیدا اکبری و مهرزاد یزدیان

صفحه‌آرایی: سارا یوسف‌پور

فهرست زیر شامل منابعی است که در رهنمودهای ایفلا برای خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان ۰ تا ۱۸ سال به آن‌ها ارجاع داده شد است.

ALA Competencies for Librarians Serving Children in Public Libraries (2015) Available at: <http://www.ala.org/alsc/edcareers/alscorecomps>

IFLA Access to libraries for persons with disabilities - Checklist / By Birgitta Irvall and Gyda Skat Nielsen. The Hague, IFLA Headquarters, 2005. (IFLA Professional Reports: 89) Available at: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/professional-report/89.pdf>

IFLA Code of Ethics for Librarians and other Information Workers (2012) Available at: <http://www.ifla.org/files/assets/faife/news/IFLA%20Code%20of%20Ethics%20-%20Short.pdf>

IFLA The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development / [International Federation of Library Associations and Institutions]. 2001. Ed. for the Section of Public Libraries by Philip Gill et. al. Munchen: Saur. (IFLA publications; 97) Available at: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/archive/the-public-libraryservice/publ97.pdf>

IFLA Global Vision Report Summary: Top 10 Highlights and Opportunities (2018) Available at: <https://www.ifla.org/files/assets/GVMultimedia/publications/gv-report-summary.pdf>

IFLA Guidelines for Continuing Professional Development: Principles and Best Practices (2016) Available at: <https://www.ifla.org/files/assets/cpdwl/guidelines/ifla-guidelines-for-continuingprofessional-development.pdf>

IFLA Guidelines for Library Services to Persons with Dyslexia - Revised and extended 2014 Available at: https://www.ifla.org/files/assets/lsn/publications/guidelines-for-library-services-topersons-with-dyslexia_2014.pdf

IFLA Libraries and the Sustainable Development Goals: A Storytelling Manual (2018) Available at: Available at: <https://www.ifla.org/files/assets/hq/topics/libraries-development/docu->

[ments/sdgstorytelling-manual.pdf](#)

IFLA School Library Guidelines (2015) Available at: <https://www.ifla.org/files/assets/school-libraries-resource-centers/publications/iflaschool-library-guidelines.pdf>

IFLA Statement on Social Media, Children and Young Adults @the Library - Safety, Privacy and Online Behavior (2015) Available at: https://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-andya/publications/social_media_children_and_young_adults.pdf

IFLA The World Through Picture Books (2015) Available at: <https://www.ifla.org/node/6718>

International Standard (ISO) 16439 2014 Information and Documentation: Methods and Procedures for Assessing the Impact of Libraries. London: British Standards Institution Available at: <https://www.iso.org/standard/56756.html>

United Nations (2015) Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development. Available at: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>
[19](#)

United Nations Convention on the Rights of the Child Available at: https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2010/05/UNCRC_united_nations_convention_on_the_rights_of_the_child.pdf?_ga=2.85656529.912118185.1528787806-357630985.1527926324

Universal Declaration of Human Rights Available at: https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

Young Adult Library Services Association (YALSA) Teen Services Competencies for Library Staff Available at: http://www.ala.org/yalsa/sites/ala.org.yalsa/files/content/YALSA_Teen-Competencies_web_Final.pdf

**International
Federation of
Library
Associations and Institutions**